

รัฐธรรมนูญนิยมทางสังคม: การยกร่างรัฐธรรมนูญจากเบื้องล่าง

สามชาย ศรีสันต์¹

บทคัดย่อ

บทความจากงานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประเด็นเร่งด่วนซึ่งถือเป็นวาระแห่งชาติของภาคประชาชน 2 ประการ ได้แก่ การศึกษาถึงความเกี่ยวข้องกันระหว่างรัฐธรรมนูญและชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน และกระบวนการสร้างข้อเสนอเพื่อนำไปสู่การได้มาซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน ผลการศึกษาพบว่า การประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้สร้างผลกระทบต่อ การดำเนินชีวิตประจำวันของประชาชน ในด้านสิทธิเสรีภาพ ความไม่เสมอภาค และการถูกเลือกปฏิบัติ ตลอดจนการกระจายทรัพยากรที่ไม่ทั่วถึงเป็นธรรม กระบวนการสร้างรัฐธรรมนูญเริ่มต้นจากปัญหาที่ประชาชนต้องเผชิญในชีวิตประจำวัน เป็นผลมาจากการบริหารนโยบาย และมาตรการของรัฐ การยกร่างรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนเป็นไปเพื่อตอบโต้โดยตรงต่อสถานการณ์ทางการเมืองภายหลังรัฐประหาร เชื่อมโยงปัญหาที่ประสบเข้ากับบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ และเขียนรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนขึ้น ประกอบด้วยสาระสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ 1) สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของประชาชน 2) ปรับโครงสร้างสถาบันการเมือง 3) เสนอแนวทางแก้ปัญหาค่าความเหลื่อมล้ำ กระบวนการเขียนรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน เป็นรัฐธรรมนูญที่มาจากเบื้องล่าง จากประชาชนผู้ไม่มีอำนาจรัฐ โดยนับรวมกลุ่มอัตลักษณ์ทางสังคม 10 กลุ่ม 118 องค์กร ร่วมกันขับเคลื่อนไปสู่การยกร่างรัฐธรรมนูญใหม่ทั้งฉบับ ผลักดันต่อพรรคการเมือง และรัฐบาล ขณะเดียวกันแต่ละองค์กรได้เรียกร้อง ขับเคลื่อนแสดงความต้องการให้แก่ใช้รัฐธรรมนูญตามประเด็นที่เป็นบทบาทขององค์กร และร่วมกันเป็นการเคลื่อนไหวทางสังคมอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ: รัฐธรรมนูญนิยมทางสังคม รัฐธรรมนูญจากเบื้องล่าง รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม สมัชชาคนจน

¹ รองศาสตราจารย์ วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ <Email: samsunt@hotmail.com>

Societal Constitutionalism: Constitutional Making from Below

Samchaiy Sresunt²

ABSTRACT

This study examines the phenomenon of the people’s movement in Thailand, which seeks to address national issues through an urgent constitution-making process. The research focuses on two main aspects: The relationship between the constitution and people’s lives and the constitution-making process driven by people’s movements, resulting in the “People’s Constitution.” The study found that the promulgation of the Constitution of the Kingdom of Thailand B.E. 2560 has impacted people’s daily lives, affecting their rights and freedoms, inequality, discrimination, and the unequal distribution of resources. The movement for a people’s constitution emerged from the everyday problems people experience due to governmental policies and measures. This movement directly opposes the political status quo following the coup d’état, bringing together diverse social groups, including marginalized communities, by linking their daily issues with constitutional provisions. It is grounded in three core principles: 1) advocating for the rights, freedoms, and equality of Thai people, 2) pushing for reform of social institutions, and 3) seeking principles to address social inequality. This constitution-writing effort from below is initiated by people without state power, involving ten social identity groups and 118 organizations that collectively drafted a new constitution, which was presented to political parties and the government. Each organization advocated for amendments aligned with their specific issues, forming a continuous social movement.

Keywords: Societal Constitutionalism, Constitution from Below, The People’s Constitution, Social Movement, Assembly of the Poor

² Associate Professor, Puey Ungphakorn School of Development Studies, Thammasat University <Email: samsunt@hotmail.com>

บทนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 ที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน มีจุดเริ่มต้นจากการยกร่างขึ้นใหม่ทดแทนรัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ.2550 ซึ่งเป็นผลจากการกระทำรัฐประหารโดยคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ การยกร่างเริ่มต้นจากคณะกรรมการการยกร่างรัฐธรรมนูญมาจากการแต่งตั้งโดยประธานสภาปฏิรูปแห่งชาติ จำนวน 36 คน (The Constitution of the Kingdom of Thailand (Interim) B.E.2557 (2014), 2014, p. 11)

เมื่อได้มีร่างรัฐธรรมนูญเสร็จก็นำไปสู่การออกเสียงประชามติ ผลการออกเสียงประชามติประชาชนรับร่างรัฐธรรมนูญร้อยละ 61.35 และไม่รับร้อยละ 38.65 (The Election Commission, 2016) อย่างไรก็ตามกระบวนการจัดทำประชามติเต็มไปด้วยความเคลือบแคลงสงสัย และความไม่เป็นธรรมในการให้ข้อมูลข่าวสาร และการรณรงค์ก่อนที่จะจัดให้มีการออกเสียงประชามติ ทั้งนี้กฎหมายประชามติมีข้อจำกัดสำหรับการรณรงค์ของฝ่ายไม่เห็นด้วยกับร่างรัฐธรรมนูญ ขณะที่ภาครัฐจัดให้มีหน่วยงานเผยแพร่เพื่อทำความเข้าใจผลดีของร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ โดยใช้กำลังคนถึง 5.31 แสนคน ใช้จ่ายงบประมาณไปเพื่อการรณรงค์และการทำประชามติถึง 2.9 พันล้านบาท (“Constitution 2017,” 2018) มีผู้ที่ถูกจับกุมดำเนินคดีเนื่องมาจากการแสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์ และรณรงค์เกี่ยวกับร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ในช่วงก่อนที่จะถึงวันลงประชามติเป็นจำนวนมาก ฝ่ายไม่เห็นด้วยอย่างน้อย 212 คน ถูกกล่าวหาในข้อหาต่าง ๆ กัน ทั้งข้อหาเรื่องการชุมนุมทางการเมืองตั้งแต่ 5 คนขึ้นไป ตามคำสั่งหัวหน้า คสช.ที่ 3/2558 และข้อหาตามพ.ร.บ.ประชามติ รวมทั้งข้อหาฐานยุยงปลุกปั่นตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 116 (Thai Lawyers for Human Rights, 2017)

เมื่อรัฐธรรมนูญมีผลบังคับใช้ได้ปรากฏปัญหาที่ตามมาอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่การทำหน้าที่ของคณะกรรมการการเลือกตั้ง ซึ่งเป็นองค์กรที่เกิดขึ้นตามรัฐธรรมนูญ การคิดคะแนนตามระบบการเลือกตั้งใหม่ ซึ่งนำไปสู่ความไม่เป็นประชาธิปไตย เมื่อคะแนนเสียงเลือกตั้งของประชาชนไม่สอดคล้องกับจำนวนที่นั่งในสภาผู้แทนราษฎรที่แต่ละพรรคการเมืองได้รับ³

³ เมื่อมีการเริ่มต้นใช้รัฐธรรมนูญ ด้วยการจัดให้มีการเลือกตั้งก็ปรากฏปัญหาที่ตามมาจากรัฐธรรมนูญเด่นชัดขึ้น นับตั้งแต่การทำหน้าที่ของคณะกรรมการการเลือกตั้ง ระบบการเลือกตั้งที่สร้างความสับสน การคิดคะแนน การประกาศผลคะแนน จนทำให้ผลคะแนนเลือกตั้งไม่สะท้อนถึงเสียงความต้องการของประชาชนที่แท้จริง เกิดคำศัพท์บัญญัติใหม่

หลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ มีการเคลื่อนไหวของขบวนการภาคประชาชน ดังเช่น สมัชชาคนจน' (สคจ.) ได้เดินทางเข้ามาเรียกร้องต่อรัฐบาลเมื่อวันที่ 6-23 ตุลาคม 2562 ประกอบด้วยข้อเรียกร้อง โดย 5 กลุ่มปัญหา 35 กรณี ได้แก่ 1) กรณีปัญหาที่สาธารณสุขประโยชน์ ที่ราชพัสดุ พื้นที่ป่าไม้ ป่าสงวนแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า อุทยานแห่งชาติ ที่ดินของรัฐประเภทอื่น ๆ และกรณีผลกระทบจากนโยบายทวงคืนผืนป่า 2) ปัญหากรณีปัญหาโครงการก่อสร้างเขื่อน ฝาย และอ่างเก็บน้ำ 3) กรณีปัญหาได้รับผลกระทบจากโครงการพัฒนาของรัฐ 4) ปัญหาด้านการเกษตร 5) ปัญหาด้านแรงงาน นอกจากนี้เรียกร้องให้รัฐบาลเข้ามาแก้ไขปัญหาด้วยมาตรการทางกฎหมาย ระเบียบปฏิบัติ ที่สร้างผลกระทบแล้ว การแก้ไขรัฐธรรมนูญเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่สมัชชาคนจนเชื่อว่าจะช่วยทำให้ปัญหาต่าง ๆ ได้รับการแก้ไข โดยสมัชชาคนจนต้องการให้มีการเขียนในรัฐธรรมนูญได้แก่ สิทธิชุมชนจะต้องรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญเพราะมีผลต่อการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐ ต้องมีการกระจายอำนาจการตัดสินใจเรื่องทรัพยากรให้กับท้องถิ่น และจำกัดบทบาทกองทัพไม่ให้ฉีกรัฐธรรมนูญ (“Listening to proposals,” 2019)

นอกจากนั้นได้มีการรวมตัวกันขององค์กรภาคประชาชนจัดตั้งเป็นเครือข่าย เรียกว่า คณะรณรงค์เพื่อรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน หรือ ครช. ซึ่งเป็นคณะทำงานที่เกิดขึ้นจากความร่วมมือของ 28 องค์กร แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ภาควิชาการ ภาคนักศึกษาและนักกิจกรรม และภาคประชาชน โดย ครช. เห็นว่ารัฐธรรมนูญ 2560 สะท้อนชัดเจนถึงการขยายตัวของ ‘พลังทางจารีต’ ที่เอื้อต่อการครอบงำของชนชั้นปกครอง และบีบให้ประชาชนมีอำนาจน้อยลง จุดประสงค์ที่สำคัญที่สุดของ ครช. คือ การแก้ไขรัฐธรรมนูญฉบับ 2560 หรือร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่ประชาชนมีส่วนร่วม ตั้งแต่ต้น (Kanittakul, 2019) ครช. ได้ออกแถลงการณ์เรื่อง “ประชาชนขอเขียนรัฐธรรมนูญ” เรียกร้องให้มีการเขียนรัฐธรรมนูญใหม่ที่สะท้อนเจตนารมณ์และตอบ

ที่สะท้อนความผิดพลาดคลาดเคลื่อนกลายเป็นความชอบธรรมตามรัฐธรรมนูญ เช่น “บัตรเขย่ง” “คะแนนตกน้ำ” “คะแนนงอก” “สส.ปัดเศษ” ขณะที่การประกาศผลคะแนนการเลือกนอกจากจะล่าช้ากว่าที่ควรเป็นแล้ว ยังมีความผิดพลาดโดยไม่สามารถชี้แจงทำความเข้าใจต่อประชาชนผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งได้ ทั้งนี้คณะกรรมการเลือกตั้งได้ประกาศผลคะแนนอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 7-8 พฤษภาคม 2562 หลังจากวันเลือกตั้งที่เพิ่มขึ้นในวันที่ 28 มีนาคม 2562 ล่าช้าไปถึง 1 เดือน 9 วัน

สนองปัญหาและความต้องการของประชาชน 7 ข้อ⁴

การเกิดขึ้นของภาคประชาสังคมเพื่อเรียกร้องให้มีการยกร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญของประชาชน กลายเป็นวาระสำคัญในทุกครั้งที่มีการรวมตัวในช่วงระหว่างปี 2563-2565 การรวมตัวของนักศึกษา และประชาชนที่บริเวณอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยเมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2563 จัดโดยกลุ่มเยาวชนปลดแอก มีประชาชนเข้าร่วมเป็นจำนวนมากข้อเรียกร้อง 3 ข้อของการชุมนุมครั้งนี้คือ ขอให้รัฐบาลหยุดคุกคามประชาชนแก้ไขรัฐธรรมนูญ และยุบสภาจัดการเลือกตั้งใหม่ การชุมนุมครั้งนี้นำไปสู่การชุมนุมที่จังหวัดเชียงใหม่ และอุบลราชธานี และกระจายไปยังจังหวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศไม่น้อยกว่า 30 จังหวัด สะท้อนให้เห็นความต้องการของประชาชนที่ต้องการจะให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญ โดยประชาชนมีส่วนร่วม และเป็นเจ้าของเพื่อที่จะมีส่วนร่วมในการปกป้องและรักษารัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญ (constitution) เป็นบรรทัดฐานหลักของสังคมที่ประเทศส่วนใหญ่เขียนไว้เป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อวางหลักเกณฑ์การใช้อำนาจของรัฐต่อประชาชนในชาติ บทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแสดงให้เห็นถึงโครงสร้างสถาบันทางการเมืองของรัฐ การแบ่งแยกอำนาจ และการคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพของประชาชนในชาติ รวมถึงลักษณะรูปแบบการปกครอง ลักษณะของรัฐบาล จัดวางความสัมพันธ์ของการใช้อำนาจ และรับรองสิทธิ เสรีภาพของประชาชน ดังนั้นบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญจะแสดงให้เห็นถึงโครงสร้างทางสังคมที่ก่อรูปขึ้นภายใต้เจตจำนงของคนในชาติ รัฐธรรมนูญจึงไม่เพียงแต่เป็นกฎหมายสูงสุด แต่ยังเป็นการจัดวางแนวทางของชีวิต

⁴ “1) สวัสดิการพื้นฐานแบบถ้วนหน้า ทั้งด้านสุขภาพ การศึกษา รายได้ รวมถึงการคมนาคม 2) สิทธิการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต เช่น ที่ดิน ป่าไม้ แม่น้ำ ทะเล รวมถึงการตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัย 3) การคุ้มครองการมีชีวิตอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี ปราศจากมลพิษ และสิทธิในการจัดการ บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรของชุมชน 4) สิทธิในการแสดงออกและสิทธิในการชุมนุม ไม่ใช่ต้องขออนุญาตจากเจ้าหน้าที่ของรัฐก่อน 5) การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและการได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรม 6) สิทธิการปกครองที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต ความเชื่อ ศาสนา วัฒนธรรม สภาพเศรษฐกิจ และลักษณะภูมิศาสตร์ของแต่ละท้องถิ่น 7) การปรับปรุงแก้ไขกลไกและกระบวนการครอบงำสถาบันตัวแทนประชาชน เช่น ระบบการเลือกตั้ง สมาชิกวุฒิสภา แผนยุทธศาสตร์ชาติ คุณสมบัติและการได้มาซึ่งนายกรัฐมนตรี คณะกรรมการการเลือกตั้งและศาลรัฐธรรมนูญ” (The Committee Campaigning for a People’s Constitution, 2019)

ทางการเมืองของคนในสังคมด้วย (Murphy, 2001) ขณะที่รัฐธรรมนูญนิยม (constitutionalism) เป็นแนวคิดทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย ที่ให้ความสำคัญกับการที่ผู้ปกครองจะต้องอยู่ภายใต้กฎหมาย และจำกัดการใช้อำนาจของรัฐเพื่อไม่ให้กระทำเกินขอบเขตจนละเมิดต่อสิทธิ เสรีภาพของประชาชน แนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมมีพัฒนาการควบคู่กับประวัติศาสตร์การต่อสู้ทางการเมืองและการแข่งขันทางการเมือง บทเรียนจากเหตุการณ์ที่เป็นบาดแผลทางประวัติศาสตร์ของนานาประเทศ กลายเป็นหลักการสำคัญที่ได้รับการยอมรับในสังคม สะท้อนให้เห็นถึงอุดมการณ์และเป็นกรอบการดำเนินการทางการเมือง (Elster, 1995, pp. 364–396)

แม้ว่าการปกครองของไทยจะใช้แนวคิดรัฐธรรมนูญนิยม มานับตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครอง แต่โดยรูปแบบแล้ว รัฐธรรมนูญนิยมในทางปฏิบัติส่วนใหญ่ มีลักษณะที่เรียกว่า “รัฐธรรมนูญนิยมเผด็จการ” (authoritarian constitutionalism) หมายถึง การที่รัฐบาลใช้อำนาจ ผ่านสถาบันการเมือง และองค์กรที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญล่วงละเมิดต่อสิทธิมนุษยชน ทำให้เจตจำนงของรัฐบาลอยู่เหนือกฎหมาย กล่าวอีกนัยหนึ่งเป็นรัฐบาลที่กระทำด้วยเหตุรัฐธรรมนูญ โดยใช้วาทะศิลป์ เทคนิคของการเขียนกฎหมาย สร้างความชอบธรรมให้กับการใช้อำนาจเบ็ดเสร็จ ลักษณะสำคัญของรัฐธรรมนูญนิยมเผด็จการก็คือ การล่วงละเมิดต่อสิทธิมนุษยชนโดยเฉพาะเสรีภาพการแสดงความคิดเห็น การเข้าไปแทรกแซงกระบวนการเลือกตั้ง บิดเบือนให้ระบบการเลือกตั้งเป็นประโยชน์ต่อการอยู่ในอำนาจของตนเอง การเข้าไปมีอิทธิพลเหนือคำตัดสินของศาล โดยรัฐบาลได้รับความชอบธรรมให้ครองอำนาจภายใต้การเขียนบทบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ (Tushnet, 2015, pp. 36–50)

บทความวิจัยนี้จะเสนอผลการศึกษาในสองส่วนคือ ส่วนแรกแสดงให้เห็นถึงความเกี่ยวข้องกันระหว่างรัฐธรรมนูญและชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน ซึ่งสะท้อนให้เห็นจากปัญหาที่ประชาชนในแต่ละภูมิภาคต้องเผชิญภายใต้การบังคับใช้รัฐธรรมนูญ 13 ปัญหา จากปัญหาดังกล่าวนำไปสู่การสร้างข้อเสนอเพื่อให้ได้มาซึ่งรัฐธรรมนูญที่มาจากประชาชน ในส่วนที่สอง คือการเสนอถึงกระบวนการสร้างข้อเสนอเพื่อนำไปสู่การได้มาซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน โดยภาคประชาชนมุ่งหวังที่จะให้รัฐธรรมนูญฉบับประชาชนเปลี่ยนการเมืองการปกครองให้กลับมาเป็นประชาธิปไตยและขยายสิทธิ เสรีภาพของประชาชน รวมทั้งการแก้ไขปัญหาคความเหลื่อมล้ำและความไม่สงบที่สังคมไทยกำลังเผชิญอยู่ ทั้งนี้รัฐธรรมนูญฉบับประชาชนดังกล่าวจะศึกษาผ่านขบวนการเคลื่อนไหวของประชาชนในนาม “สมัชชาคนจน” และเครือข่ายรัฐธรรมนูญคนจน 69 องค์กร

วัตถุประสงค์

1. แสดงให้เห็นถึงความเกี่ยวข้องกันระหว่างรัฐธรรมนูญและชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน
2. แสดงให้เห็นกระบวนการสร้างข้อเสนอเพื่อนำไปสู่การได้มาซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

รัฐธรรมนูญฉบับประชาชนเป็นรัฐธรรมนูญที่อำนาจมาจากข้างล่างคือมาจากประชาชน เป็นของประชาชน และเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน มากกว่าเป็นไปเพื่อการใช้อำนาจของสถาบันทางการเมืองเพื่อควบคุมประชาชน รัฐธรรมนูญฉบับประชาชนจึงเป็นรัฐธรรมนูญทางสังคมที่คำนึงถึงคนเล็กคนน้อย คนชายขอบ คนที่ถูกกันแยกออกไปจากกระบวนการทางการเมืองและการพัฒนา จะต้องถูกนับรวมเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างทางการเมือง การปกครอง เรียกว่ารัฐธรรมนูญนิยมตามแนวทางนี้ว่ารัฐธรรมนูญนิยมทางสังคม (societal constitutionalism) โดยให้ความสำคัญกับหน่วยทางสังคมที่มีความซับซ้อนในสังคมสมัยใหม่ มุ่งจัดการเหมารวมเอาบรรทัดฐานของผู้มีอำนาจให้กลายเป็นบรรทัดฐานกลางแล้วเขียนไว้ในรัฐธรรมนูญ แต่ให้ความสนใจกับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ซึ่งถือเป็นองค์การทางสังคมของประชาชน ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ (Sciulli, 1988, pp. 377–408) กระบวนการยกย่องรัฐธรรมนูญนิยมทางสังคมเปิดรับฟังเสียงและเปิดพื้นที่ให้กับการเมืองของประชาชนทั่วไปผู้ไม่มีอำนาจทางการเมือง เชื่อในความแตกต่างหลากหลาย ภายใต้เสรีภาพของมนุษย์ที่มีเหตุผลที่จะเลือกสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับตนเอง เมื่อมนุษย์ต่างมีแรงจูงใจทางเศรษฐกิจ และมีกลุ่มผลประโยชน์ที่หลากหลายซึ่งแข่งขันกันในสังคม แต่กลุ่มทางสังคมเหล่านี้มีจุดร่วมกันบางประการที่เห็นพ้องต้องกัน โดยร่วมกันได้รับผลประโยชน์จากระบบการเมืองซึ่งจุดร่วมกันนี้คือสิ่งที่จะสร้างบูรณาการทางสังคม ซึ่งไม่ใช่วิธีการควบคุมเพื่อสร้างความมั่นคงให้กับรัฐ แต่สร้างการบูรณาการทางสังคมจากกลุ่มคนที่หลากหลายที่มีความเห็นพ้องต้องกัน (Sciulli, 1991, pp. 150–180) รัฐธรรมนูญนิยมแนวเดิมที่เป็นอยู่มักจะเลือกแบบแผน บรรทัดฐานทางสังคมที่มีสถาบันราชการเป็นผู้กำหนดมาเป็นบรรทัดฐานหลักเขียนไว้ในรัฐธรรมนูญ ปฏิเสธบรรทัดฐานของคนกลุ่มเล็กกลุ่มน้อยในสังคม โดยเฉพาะหากพิจารณาที่กรณีที่เกิดขึ้นในเมืองไทยแล้ว บรรทัดฐานของกลุ่มชนชั้นกลางระดับล่างที่ถือกำเนิดขึ้นมาใหม่ กลายเป็นสิ่งที่ต้องขจัด และเรียกเอาบรรทัดฐาน

ชุดเดิมของชนชั้นสูง กองทัพ ผู้เคยครองอำนาจมายาวนานเข้ามาได้เป็นหลักการสำคัญของชาติ รัฐธรรมนูญทางสังคมจึงเสนอว่า อำนาจทางการเมืองจะต้องไม่ผูกยึดอยู่กับฝ่ายการเมืองเชิงสถาบันอีกต่อไป แต่ต้องถ่ายโอนอำนาจมายังประชาชน และรัฐธรรมนูญต้องให้การรับรองสิทธิอำนาจนั้นแก่คนทุกกลุ่มในสังคม ข้อเสนอของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ก็คือ การให้อำนาจกับท้องถิ่นที่มีอิสระในตัวเองที่จะไม่ถูกควบคุมอย่างเข้มงวดโดยรัฐธรรมนูญส่วนกลาง รับรองการเกิดขึ้นของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในฐานะที่เป็นกลุ่มทางสังคมทางการเมืองที่ต้องนับรวมเข้ามาขจัดปัญหาที่เคยเกิดขึ้นจากรัฐธรรมนูญที่ผ่านมาโดยเฉพาะกรณีของการละเมิดสิทธิที่เกิดขึ้นจากรัฐธรรมนูญที่มีมาก่อนหน้า รัฐธรรมนูญทางสังคมเขียนรัฐธรรมนูญขึ้นจากจินตนาการร่วมกันของคนหลากหลายกลุ่มในสังคม โดยจินตนาการร่วมกันเหล่านี้ปรากฏอยู่ในภาษา วัฒนธรรมย่อย (sub-culture) ความรู้ สื่อ สัญลักษณ์ เพื่อสร้างอัตลักษณ์ร่วมของความเป็นชาติกอบปรึชขึ้นจากความแตกต่างหลากหลาย (Teubner, 2017, pp. 313–334)

รัฐธรรมนูญสมัยใหม่ที่เป็นอยู่มักผูกโยงเข้ากับการเมืองของรัฐ-ชาติ ซึ่งเป็นความท้าทายสำหรับโลกในยุคปัจจุบันที่รัฐ-ชาติ อ่อนแอลงจากสภาวะของระเบียบโลกที่อยู่เหนือรัฐขึ้นไป ขณะเดียวกันภาคประชาสังคมที่อยู่เบื้องล่างได้รับผลกระทบกระเทือนจากรัฐธรรมนูญที่เข้ามาเกี่ยวพันกับชีวิตประจำวัน สภาวะทั้งที่อยู่เหนือรัฐและเบื้องล่างของรัฐ จึงมีความสำคัญมากขึ้นสำหรับการกร่างรัฐธรรมนูญที่มาจากความแตกต่าง หลากหลาย ทั้งเงื่อนไขระเบียบข้ามชาติ และชีวิตประจำวันของคนกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมที่อยู่เบื้องล่าง (Perju, 2023, pp. 326–353)

ภาคประชาสังคมเข้ามามีบทบาททางการเมือง และเรียกร้องที่จะมีส่วนร่วมในการกำหนดระเบียบทางการเมืองผ่านขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเพิ่มมากขึ้น ในทางสังคมวิทยา รัฐธรรมนูญไม่เพียงเป็นเรื่องการเมืองของรัฐบาล แต่เป็นการจัดระเบียบทางการเมืองของพลเมือง และการสร้างความเกาะเกี่ยวทางสังคม (social cohesion) ค่านิยม สัญลักษณ์ วัฒนธรรมย่อย และอัตลักษณ์ร่วม ที่มีลักษณะเป็นพหุนิยม ซึ่งตรงกันข้ามกับบรรทัดฐานกลางที่แข็งตัว มุมมองทางกฎหมายเพื่อความมั่นคง รัฐธรรมนูญทางสังคมจึงมีลักษณะที่สอดคล้องกับแนวทางของสังคมวิทยาการเมือง (Blokker, 2012, pp. 68–90) โดยเน้นพลังวัดทางสังคมและมิติการทำหน้าที่ทางสังคม ลดบทบาทของรัฐที่เป็นศูนย์กลาง ให้ความสนใจต่อความหมายของประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมในระบบประชาธิปไตยที่มาจากภาคสังคม มากกว่าสถาบันทางการเมือง เป็นการเมืองของความเท่าเทียมกัน

และนับรวมคนทุกกลุ่มในสังคมเข้ามามีส่วนทางการเมือง รัฐธรรมนูญในทางสังคม จึงเป็นภาษาสัญลักษณ์ที่สัมพันธ์กับกลุ่มคนต่าง ๆ ในชุมชนการเมือง (political community) ที่รวมกันเข้าเป็นอัตลักษณ์ร่วมกันของชาติ ลักษณะรัฐธรรมนูญนิยมทางสังคมจึงแตกต่างจากรัฐธรรมนูญนิยม ใน 2 ประการ 1) รัฐธรรมนูญมาจากการยอมรับบริบททางสังคมที่แตกต่างกัน ซ้อนทับกันระหว่างกลุ่มทางสังคมที่มีลักษณะเป็นพลวัต เน้นกระบวนการที่อยู่ภายในสังคม ไม่ใช่มาจากรัฐบาล หรือสถาบันทางการเมืองที่ต้องการสร้างความเข้มงวดของกฎหมาย และความมั่นคง 2) ให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์การต่อสู้ทางการเมือง และการแสวงหาระเบียบทางสังคมเพื่อความป็นประชาธิปไตยของคนกลุ่มต่าง ๆ ที่อยู่ในสังคม (Thornhill, 2017, p. 3)

รัฐธรรมนูญทางสังคมจึงเป็นรัฐธรรมนูญที่มาจากประชาชน ให้ความสำคัญกับเบื้องล่าง จากภาคส่วนในสังคมที่ถูกกดทับ เป็นเสียงที่ไม่ได้ยิน และไม่ถูกนับรวม แอนเดอร์สัน (Anderson, 2013, pp. 881-906) เห็นว่ารัฐธรรมนูญทางสังคมควรจะมาจกข้างล่างที่เป็นปรากฏการณ์ซึ่งจับต้องได้ รวบรวมข้อมูลจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในเชิงประจักษ์ (empirical observation) มากกว่าการเขียนรัฐธรรมนูญจากข้างบน จากความคิดที่เป็นนามธรรม ดังนั้นเราควรจะค้นหาคำตอบของการเขียนรัฐธรรมนูญจากสิ่งที่ปรากฏให้เห็นจากการต่อสู้ ต่อรอง ของภาคประชาชนที่มีต่อหลักระเบียบการปกครอง เขาเสนอว่าการศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวคือข้อมูลเชิงประจักษ์ ที่ควรจะถูกนำมาพิจารณาในการเขียนรัฐธรรมนูญ รัฐธรรมนูญจากเบื้องล่างจากรูปแบบการเมืองของภาคประชาสังคม การต่อสู้ของคนชายขอบและไร้อำนาจ ซึ่งคนเหล่านี้ลุกขึ้นมาต่อสู้กับโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจ ปัญหาสิ่งแวดล้อม และปัญหาที่เกิดจากสถาบันทางการเมือง รัฐธรรมนูญที่มาจากเบื้องล่างเป็นผลจากการปะทะประสานกับรัฐธรรมนูญนิยมข้ามชาติที่มาจากภายนอกผ่านสถาบันทางการเมือง และกดทับลงมาสู่ประชาชนที่อยู่เบื้องล่าง รัฐธรรมนูญจากข้างบนสร้างความชอบธรรมให้รัฐกดทับ ละเมิดสิทธิมนุษยชนภายในประเทศ สถานการณ์ลักษณะนี้จะสร้างขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อตอบโต้ ต่อรองกับรัฐบาล เพื่อนำไปสู่การมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ในการเขียนรัฐธรรมนูญทางสังคม

วิธีดำเนินการวิจัย

โครงการวิจัยนี้เริ่มต้นเก็บรวบรวมข้อมูลนับตั้งแต่ มีการกระทำรัฐประหาร โดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ในปี 2557 โดยศึกษาและรวบรวมกิจกรรม การเคลื่อนไหวของภาคประชาชน ที่ทุกฝ่ายตระหนักว่ารัฐธรรมนูญที่ใช้อยู่มีความจำเป็น จะต้องแก้ไข ในกลุ่มเครือข่ายภาคประชาชน สมัชชาคนจน เป็นองค์กรหลักที่เข้ามา ทำหน้าที่จัดเวทีระดมความคิดเห็นขององค์กร กลุ่มกิจกรรมทางสังคมที่ต้องการ จะแก้ไขรัฐธรรมนูญร่วมกันสร้างข้อเสนอของภาคประชาชนต่อข้อบัญญัติที่ต้องการ จะให้เขียนไว้ในรัฐธรรมนูญ โดยผู้วิจัยในนามนักวิชาการจากเครือข่ายนักวิชาการ เพื่อสิทธิพลเมืองได้เข้าไปร่วมจัดกระบวนการรับฟังความคิดเห็น และมีส่วนร่วม ในการยกย่องรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนและเนื่องจากดำเนินการโดยสมัชชาคนจน จึงใช้ชื่อว่า “รัฐธรรมนูญคนจน”

สำหรับกระบวนการสร้างข้อเสนอเพื่อนำไปสู่การได้มาซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับ ประชาชนในวงงานศึกษานี้ใช้วิธีการศึกษาตามแนวสัญวิทยาทางสังคม (social semiotics) ซึ่งเป็นการศึกษาความหมายทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน โดยพิจารณารัฐธรรมนูญในฐานะสัญญะที่มีความหมายทางสังคมมากกว่าจะเป็น เพียงตัวบท หรือภาษาเขียนที่ถูกรับบัญญัติไว้เท่านั้น สัญวิทยาทางสังคมมองว่าภาษา เป็นสัญลักษณ์ทางสังคมแบบหนึ่ง การตีความภาษา และการค้นหาความหมาย จะต้องตีความในบริบททางสังคมวัฒนธรรม (Halliday, 1985, p. 2) การศึกษา กระบวนการสร้างข้อเสนอ มุ่งเน้นไปที่การผลิตสร้างความหมายให้กับรัฐธรรมนูญ ฉบับประชาชนในเชิงการเป็นตัวแทน โดยใช้เครื่องหมาย สัญลักษณ์ เสียง ภาพ ตัวบท ท่าทาง เพื่อผลิตสร้างส่งผ่านความหมายมายังสังคม (Chandler, 2002; Hodge, & Kress, 1988)

การศึกษาระบบความหมายในรัฐธรรมนูญจากเบื้องล่างนี้ เก็บรวบรวมข้อมูล จากการดำเนินการยกย่องข้อเสนอที่ถูกร่างเป็นรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนหรือ รัฐธรรมนูญคนจน มีขั้นตอนการดำเนินการ 5 ขั้นตอน ซึ่งในแต่ละขั้นตอนจะถูกศึกษา ในเชิงการตีความ ความหมายที่ภาคประชาชนได้ร่วมกันยกย่องรัฐธรรมนูญขึ้น โดยมีขั้นตอนได้แก่

1. การจัดสัมมนาปฏิบัติการรับฟังความคิดเห็น โดยออกหนังสือเชิญไปยังกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรประชาชน กลุ่มกิจกรรมทางการเมือง และความหลากหลายทางเพศ ตลอดจนประชาชนในพื้นที่หมู่บ้านต่าง ๆ ในเครือข่ายของสมัชชาคนจน เข้าร่วมเวทีระดมความคิดเห็นการยกย่องรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน โดยให้ส่งตัวแทนเข้าร่วมการประชุม จัดการประชุมระดมความคิดเห็นขึ้นใน 4 ภูมิภาค ได้แก่ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่จังหวัดขอนแก่น ภาคเหนือที่จังหวัดเชียงใหม่ ภาคใต้ที่จังหวัดสงขลา และภาคกลางที่จังหวัดกรุงเทพมหานคร และจังหวัดพิษณุโลก มีองค์กรที่เข้าร่วม 118 องค์กร

การจัดเวทีระดมความคิดเห็นมีกลุ่มองค์กรทางสังคมเข้าร่วมจัดประเภทได้ดังนี้

- 1.1 เกษตรกรรายย่อย ผู้ประกอบอาชีพปลูกพืชไร่ ทำนา ประมง สวนยาง
- 1.2 กลุ่มแรงงาน ทั้งแรงงานในโรงงานอุตสาหกรรม แรงงานไทยผู้ไปทำงานต่างประเทศโดยเฉพาะประเทศมาเลเซีย
- 1.3 กลุ่มชาติพันธุ์ทั้งในพื้นที่สูง และชายฝั่งทะเล
- 1.4 นักศึกษาในมหาวิทยาลัย
- 1.5 กลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ
- 1.6 องค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานด้านสิทธิทางเพศ สิทธิชุมชน สิ่งแวดล้อม สุขภาพ คนไร้บ้าน มีข้อเสนอในด้าน การเข้าถึงและจัดการทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า ทะเล
- 1.7 กลุ่มประชาชนที่อาศัยใน 3 จังหวัดชายแดนใต้
- 1.8 กลุ่มองค์กรประชาชน ผู้ได้รับผลกระทบจากนโยบายที่ดิน เชื้อน ป่าไม้ ไฟฟ้าชีวมวล การผลิตเหล้า
- 1.9 ผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัด
- 1.10 กลุ่มนักกิจกรรม

ตาราง 1 จำนวนองค์กรที่เข้าร่วมเวทีระดมความคิดเห็นปัญหา ผลกระทบ และข้อเสนอที่มีต่อรัฐธรรมนูญ

ภาค	จำนวนองค์กร เข้าร่วม	จำนวน จังหวัด
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	24	13
ภาคเหนือตอนบน	23	8
ภาคเหนือตอนล่าง	14	6
ภาคกลาง (รวมภาคตะวันออกเฉียงและตะวันตก)	25	15
ภาคใต้	32	11
รวม	118	53

ที่มา: Sresunt, 2024 p. 41

2. นำข้อเสนอ ความคิดเห็น และความต้องการของที่สัมมนาในแต่ละภูมิภาค มาประมวลและจัดประชุมคณะทำงานยกร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งประกอบไปด้วย ตัวแทนองค์กรชาวบ้าน ตัวแทนองค์กรพัฒนาเอกชน นักกฎหมาย อาจารย์ด้านกฎหมายมหาชน และอาจารย์ด้านสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ร่วมกันยกร่างรัฐธรรมนูญในส่วนที่เป็นความต้องการของประชาชนเพื่อบรรจุเป็นข้อเสนอในรัฐธรรมนูญฉบับคนจน

3. นำร่างรัฐธรรมนูญที่ยกร่างขึ้นกลับไปให้ภาคประชาชนพิจารณา โดยให้มีการจัดประชุมกลุ่มย่อยในพื้นที่ชุมชน และกลุ่มทางสังคมต่าง ๆ ในเครือข่ายสมัชชาคนจน 19 องค์กร กระจายไปในแต่ละภูมิภาคทั้ง 4 ภาค จัดเวทีย่อย 33 ครั้ง ผู้เข้าร่วมทั้งหมด 1,109 คน ในการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญคนจนนี้ ผู้เข้าร่วมได้อ่าน พิจารณาอภิปรายถึงเนื้อหา อันเป็นจุดมุ่งหมายของรัฐธรรมนูญที่ยกร่างขึ้น ข้อเสนอเพิ่มเติมได้ถูกนำมาพิจารณาโดยคณะทำงานยกร่าง แก้ไขเพิ่มเติมและจัดทำรัฐธรรมนูญคนจน เพื่อนำไปรณรงค์ต่อเครือข่ายภาคประชาสังคม และผลักดันให้มีการรับข้อเสนอของภาคประชาชน

ตาราง 2 จำนวนผู้เข้าร่วมเวทีย่อยพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญคนจน

ภาค	จังหวัด	เวที	จำนวนคน
ภาคเหนือล่าง	1	1	100
ภาคกลาง	6	9	163
ภาคอีสาน	11	18	693
ภาคใต้	3	5	153
รวม	21	33	1,109

ที่มา: Sresunt, 2024 p. 42

4. หลังจากได้ร่างรัฐธรรมนูญคนจนแล้ว สมาชิกคนจนได้จัดเวทีสัญจร “พรรคการเมืองฟังเสียงคนจน” จากร่างรัฐธรรมนูญคนจน ฉบับที่มีการปรับปรุงแล้ว ตลอดปี 2565 ในการจัดงานครั้งนี้ได้รวบรวมองค์กรที่เห็นชอบด้วยกับร่างรัฐธรรมนูญคนจนจำนวน 69 องค์กร เป็นองค์กรร่วมจัด การจัดเวทีสัญจรนี้ นอกจากจะเป็นการเสนอร่างรัฐธรรมนูญคนจนให้กับประชาชนแล้ว วัตถุประสงค์สำคัญคือ ต้องการให้พรรคการเมืองมารับฟังปัญหา และความต้องการของประชาชน เพื่อร่วมผลักดันให้เกิดรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน การจัดงานครั้งนี้แบ่งเป็นการจัดงานเวทีภาคทั้งหมด 6 ครั้ง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2 ครั้ง ภาคกลาง 1 ครั้ง ภาคใต้ตอนล่าง 1 ครั้ง ภาคใต้ตอนบน 1 ครั้ง และภาคเหนือ 1 ครั้ง มีผู้เข้าร่วมทั้งสิ้น 1,118 คน เชิญตัวแทนพรรคการเมืองเข้าร่วม 12 พรรค องค์กรที่เข้าร่วม 216 องค์กร

ตาราง 3 ผู้เข้าร่วมเวทีสัญจรพรรคการเมืองฟังเสียงคนจน เสนอปัญหาและ
ทางออกที่ต้องการให้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ

เวทีภาค	จำนวน ผู้เข้าร่วม	จำนวน องค์กร	จำนวน จังหวัด	จำนวนพรรค
อีสานตอนบน	204	32	8	7
อีสานตอนล่าง	221	40	11	6
กลาง	185	35	12	7
ชายแดนใต้	158	26	4	5
ใต้	197	42	13	3
เหนือ	153	41	14	6
รวม	1,118	216	62	7

ที่มา: Sresunt, 2024 p. 43

5. การจัดงานรณรงค์ รัฐธรรมนูญคนจน ในฐานะรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน เพื่อเสนอต่อสังคมและผลักดันข้อเสนอในร่างรัฐธรรมนูญคนจน เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ โดยเชิญตัวแทนพรรคการเมืองมาร่วมทำสัญญาประชาคม

5.1 สัมมนามีชีวิต “Life Symposium: มนต์รักรัฐธรรมนูญคนจน เมื่อหิ้งห้อยจะพรายแสง” จัดขึ้นในวันอาทิตย์ที่ 11 ธันวาคม 2565 ณ บริเวณหน้ากระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นช่วงก่อนที่จะมีการยุบสภาฯ มีตัวแทนพรรคการเมืองเข้าร่วม 7 พรรค

5.2 พรรคการเมืองกับการเขียนรัฐธรรมนูญใหม่ จัดขึ้นในวันศุกร์ที่ 28 เมษายน 2566 เวลา 12.00-18.00 น. ณ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ท่าพระจันทร์) โดยต้องการฟังนโยบาย และแนวทางของการเขียนรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนจากตัวแทนพรรคการเมือง เพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจลงคะแนนเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในวันที่ 14 พฤษภาคม 2566 ในงานนี้มีตัวแทนพรรคการเมืองเข้าร่วม 8 พรรค

การเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยเข้าถึงข้อมูลโดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยเข้าไปมีส่วนในการจัดกระบวนการนับตั้งแต่ขั้นตอนแรกคือการสัมมนาระดมความคิดเห็น ร่วมเป็นคณะทำงานยกร่างรัฐธรรมนูญ และร่วมในการออกแบบกิจกรรมรณรงค์ต่อเครือข่ายภาคประชาสังคมเพื่อผลักดันให้มีการรับข้อเสนอรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนในนามนักวิชาการ ที่ปรึกษาและคณะทำงานของเครือข่ายรัฐธรรมนูญคนจน

สำหรับการสังเกตแบบมีส่วนร่วมผู้วิจัยสังเกตทรัพยากรทางสัญญาะที่มีความหลากหลายในบริบทการประชุม สัมมนาทั้ง ท่าทาง น้ำเสียง การใช้ภาพ ตัวบท ซึ่งมีการปฏิสัมพันธ์กันระหว่างตัวบทของรัฐธรรมนูญฯ 2560 และทรัพยากรทางสัญญาะที่ผู้เข้าร่วมประชุม-สัมมนาผลิตสร้างขึ้นดีความ ทรัพยากรทางสัญญาะที่ใช้โดยสนใจที่การผลิตสร้าง และต่อรองความหมายของภาคประชาชนที่มีต่อรัฐธรรมนูญ นอกจากนี้ในด้านกรรณรงค์ การผลิตสื่อ โปสเตอร์ สติกเกอร์ บทสนทนา ตลอดจนการจัดงานรณรงค์ ถูกนำมาวิเคราะห์ในฐานะทรัพยากรทางสัญญาะที่ถูกนำมาผลิตสร้างความหมายที่ใช้ในการรณรงค์

ภาพ 1 กิจกรรม “ทวงคืนมรดกคณะราษฎร ทวงสัญญารัฐธรรมนูญประชาชน”
24 มิถุนายน 2563

ที่มา: “The Speaker of the House,” 2021

ผลการวิจัย

การวิจัยนี้ศึกษาผ่านการเคลื่อนไหวทางสังคมในนาม 69 องค์กรเครือข่ายรัฐธรรมนูญคนจน ที่ได้ร่วมกันยกย่องรัฐธรรมนูญคนจนขึ้น โดยใช้แนวทางตามกรอบรัฐธรรมนูญนิยมทางสังคม รวบรวมความคิดเห็น การอภิปรายถึงปัญหาอุปสรรคทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการทำหน้าที่ และกฎหมาย กฎระเบียบของหน่วยงานภาครัฐ ตลอดจนปัญหา อุปสรรคของการเข้าถึงสวัสดิการ และโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นในชีวิตประจำวันของประชาชน จัดกลุ่มปัญหาโดยพิจารณาความเกี่ยวข้องกับความหวาดหวั่นของรัฐธรรมนูญ ให้ผู้เข้าร่วมเลือกกลุ่มปัญหาที่ตนเองคิดว่าต้องการจะเสนอแนวทางแก้ไขโดยเขียนข้อเสนอในรัฐธรรมนูญ จากนั้นแต่ละกลุ่มอภิปรายถึงหลักการและแนวทางการเขียนรัฐธรรมนูญที่คิดว่าจะสามารถจัดปัญหาที่ดำรงอยู่ และตอบสนองความต้องการของประชาชนได้มากที่สุด โดยพบว่า ปัญหาที่ประชาชนในแต่ละภูมิภาคประสบภายใต้รัฐธรรมนูญ ปี 2560 จัดกลุ่มได้ 13 ปัญหา ดังตาราง

ตาราง 4 กลุ่มปัญหาจากการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ แยกตามภาค

กลุ่มปัญหาที่ประสบ	อีสาน	เหนือ บน	เหนือ ล่าง	กทม./ กลาง	ใต้
1. สิทธิชุมชนและสิทธิ การพัฒนา และสิทธิเกษตรกร	○	○	○	○	○
2. การเข้าถึงและจัดการ ทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า ทะเล	○	○	○	○	○
3. สิทธิเสรีภาพพื้นฐาน การถูก เลือกปฏิบัติ ความเป็นธรรมทาง สังคม	○	○	○	○	○
4. สวัสดิการที่รัฐต้องจัดสรร ให้กับประชาชน-รัฐสวัสดิการ	○	○	○	○	○
5. ภาระความรับผิดชอบภาครัฐ และการฟื้นฟูเยียวยาประชาชน จากการดำเนินการของรัฐ	○	○	○	○	○

ตาราง 4 (ต่อ)

กลุ่มปัญหาที่ประสบ	อีสาน	เหนือ บน	เหนือ ล่าง	กทม./ กลาง	ใต้
6. การกระจายอำนาจสู่ประชาชน การส่งเสริมองค์การภาคประชาชน	○	○		○	○
7. การตรวจสอบการใช้อำนาจ และการดำเนิน นโยบายของรัฐ	○	○	○		○
8. การเข้าถึงทุน การผลิต สินค้า และบริการภาคชุมชน	○	○			
9. สิทธิแรงงาน		○	○	○	○
10. การเข้าถึงความยุติธรรม	○	○	○	○	○
11. สถาบันการเมือง โครงสร้าง อำนาจการจัดสรรการใช้อำนาจ และการต่อต้านรัฐประหาร	○		○	○	○
12. การคุ้มครองและการเข้าถึง สิทธิเสรีภาพของคนพลัดถิ่น แรงงานข้ามชาติ				○	○
13. ปัญหาความไม่สงบในพื้นที่ สามจังหวัดภาคใต้					○

ที่มา: Sresunt, 2024 p. 150

รัฐธรรมนูญและชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน

จากปัญหาดังกล่าว นำไปสู่การยกย่องรัฐธรรมนูญโดยนำปัญหาที่ประชาชนเผชิญถดถอย ย้อนกลับไปถึงอำนาจหน้าที่ ตามกฎหมายของหน่วยงานรัฐ และย้อนไปสู่มาตราในรัฐธรรมนูญที่รองรับการออกกฎหมายให้อำนาจกับหน่วยงานรัฐ (retrospective problem resolution) พบว่า จากสถานการณ์ที่ประชาชนจะต้องเผชิญ ซึ่งเป็นผลที่ตามมาจากการใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ.2560 รัฐธรรมนูญเข้ามาเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของประชาชน ทั้งในด้านการประกอบอาชีพ การรับรองสถานะของบุคคลซึ่งเป็นเรื่องทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ของกลุ่ม รวมทั้งการใช้ชีวิต

ตามวิถีทางวัฒนธรรมที่กลุ่มทางสังคมแต่ละกลุ่มยึดถือ ซึ่งต่างกันไปอย่างหลากหลาย ทั้งเกษตรกร ชาวประมง ผู้ใช้แรงงาน กลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ รัฐธรรมนูญในมิติเหล่านี้ต่างไปจากรัฐธรรมนูญในฐานะที่เป็นกฎหมายสูงสุด กำหนดความสัมพันธ์ และจัดสรรขอบเขตอำนาจให้กับสถาบันทางการเมือง การเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมืองของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และการตรวจสอบการใช้อำนาจโดยองค์กรอิสระที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ โดยความหมายของรัฐธรรมนูญที่มาจากประชาชนผู้ได้รับผลกระทบโดยตรง หรือกล่าวได้ว่าเป็นความหมายของรัฐธรรมนูญจากเบื้องล่างในชีวิตประจำวัน มีส่วนเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับประชาชนในชุมชนท้องถิ่น ดังนี้

1. รัฐธรรมนูญกำหนดความสัมพันธ์ และให้อำนาจกับรัฐ ซึ่งมีผลให้เจ้าหน้าที่ของรัฐในระดับท้องถิ่น อาศัยอำนาจตามบทบัญญัติของกฎหมาย ที่ออกโดยการรับรองของรัฐธรรมนูญ ใช้อำนาจตามลำดับชั้นจากส่วนกลางเข้ามาดำเนินการกับประชาชนในภารกิจที่ได้รับการรับรองโดยกฎหมายให้กระทำภายใต้รัฐธรรมนูญ เมื่อรัฐธรรมนูญบัญญัติรับรองอำนาจอริสรัฐไว้กว้างขวาง และลดทอนอำนาจการตรวจสอบคัดค้าน จำกัดขอบเขต อำนาจการรวมกลุ่มต่อต้านชัดเจนของประชาชน โอกาสที่เจ้าหน้าที่ของรัฐจะใช้อำนาจโดยล่วงละเมิดต่อสิทธิ เสรีภาพของประชาชนจึงเป็นไปได้โดยง่าย และมีแนวโน้มที่จะใช้ความรุนแรงกับกลุ่มประชาชนผู้ต่อต้านการใช้อำนาจ

2. รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายที่กำหนดสิทธิการเข้าถึง การครอบครอง ตลอดจนกรรมสิทธิ์ในทรัพยากรของประชาชน หากรัฐธรรมนูญไม่รับรองสิทธิในทรัพยากรไว้กับภาคประชาชน ชุมชน ท้องถิ่น สิทธิเหล่านี้จะกลายเป็นอำนาจอริสรัฐที่จะเข้ามาจัดการครอบครอง และถือกรรมสิทธิ์ในนามรัฐ ใช้กลไกระบบราชการแสวงหาประโยชน์จากทรัพยากรในรูปของการสัมปทาน การให้เช่าที่ดินในระยะยาว ตลอดจนการเปิดให้เอกชนเข้ามาลงทุนโดยให้สิทธิพิเศษที่เอื้อต่อการลงทุนและสร้างผลกำไร ซึ่งผลประโยชน์จะตกอยู่กับรัฐ และภาคธุรกิจเอกชนโดยตรง ขณะที่ประชาชนได้ประโยชน์ทางอ้อม และประชาชนในพื้นที่พิพาทเป็นฝ่ายเสียผลประโยชน์

3. ชีวิตประจำวันของประชาชนคือ กิจกรรมทางเศรษฐกิจ ในสภาวะของความขัดแย้งของการแย่งชิงการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นที่ดิน แม่น้ำ ป่าไม้ หากรัฐธรรมนูญให้อำนาจอริสรัฐในการเข้ามาจัดการดูแล รัฐจะสามารถใช้กำลังของฝ่ายความมั่นคงโดยการรับรองของรัฐธรรมนูญที่กระทำในนามความมั่นคงของชาติ เข้ามายึด จับกุม สลาย ไล่รื้อ ตลอดจนการใช้กฎหมายพิเศษเพื่อควบคุมจำกัดเวลา ควบคุมเสรีภาพการเดินทาง ตลอดจนกิจกรรมทางเศรษฐกิจ

ต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันของประชาชน ในกรณีของพื้นที่ 3 จังหวัดภาคใต้ จะเห็นได้ว่ามีความเกี่ยวข้องกันของการควบคุมกิจกรรมทางเศรษฐกิจในชีวิตประจำวันของประชาชนกับปัญหาความยากจนที่ดำรงอยู่อย่างรุนแรงในพื้นที่ดังกล่าว เจ้าหน้าที่ของรัฐใช้ข้ออ้างด้านความมั่นคงเข้าควบคุมการประกอบอาชีพ แต่เปิดกว้าง ผ่อนปรนสำหรับการส่งเสริมการลงทุนทางธุรกิจ เปลี่ยนแปลงกฎเกณฑ์เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อภาคเอกชนเหล่านี้กลายเป็นการเลือกปฏิบัติละเมิดต่อหลักนิติธรรม ซึ่งเป็นหลักการสำคัญของ การออกแบบริัฐธรรมนูญ

4. เมื่อรัฐธรรมนูญกำหนดให้มียุทธศาสตร์ชาติให้มีสถานะทางกฎหมาย กำหนดแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ตลอดจนหน้าที่ของรัฐที่จะต้องกระทำ จึงเป็นเสมือนการกำหนดแนวทางการกระจายงบประมาณและทรัพยากรในกำกับของรัฐไปยังประชาชน ยิ่งแนวทางยุทธศาสตร์ นโยบายเหล่านี้ถูกเขียนขึ้นจากกลุ่มคนส่วนน้อยที่มีอำนาจในสังคม และส่วนใหญ่ไม่ใช่เป็นผู้ที่สัมผัสใกล้ชิดประชาชนในชุมชนท้องถิ่น ไม่ได้สัมผัสความแตกต่างของภูมิวัฒนธรรม ชาติพันธุ์ ตลอดจนความต้องการของประชาชนที่แตกต่างกัน ทำให้การดำเนินการตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญเป็นไปในทิศทางที่ตรงกันข้ามกับความต้องการของประชาชน และการดำเนินการในโครงการขนาดใหญ่ของรัฐมีแนวโน้มที่จะได้รับการต่อต้านจากประชาชนในพื้นที่ ซึ่งจะเป็นปัญหาสำคัญที่ทวีความรุนแรงขึ้นหากรัฐธรรมนูญไม่บัญญัติให้มีกลไกการแก้ไขปัญหาเหล่านี้ไว้ในอนาคต

5. การไม่ยอมรับสถานะทางสังคมและความเป็นพลเมือง รวมทั้งการกำหนดขั้นสูงต่ำของประชาชน รัฐธรรมนูญของไทยเขียนรับรองสิทธิเสรีภาพไว้สำหรับประชาชนไทย การได้รับการรับรองในหมวดสิทธิ เสรีภาพ จะต้องเป็นผู้มีสัญชาติไทยเท่านั้น ในขณะที่สถานการณ์ทางการเมืองทำให้รัฐไทยมีนโยบายการให้สัญชาติไทยแก่ผู้อพยพแตกต่างกันไปในแต่ละช่วงเวลา และต่างกันในกลุ่มคนแต่ละเชื้อชาติ ขณะที่ในปัจจุบันมีแรงงานจากประเทศเพื่อนบ้านเข้ามาทำงานเป็นจำนวนมากในบางจังหวัดมากกว่าคนไทยที่เป็นประชากรของจังหวัด นอกจากนั้นยังมีคนไทยพลัดถิ่นกลุ่มที่อพยพเคลื่อนย้ายไปมาระหว่างชายแดนรัฐ ก่อนหน้าที่จะมีการกำหนดรัฐชาติ ซึ่งคนเหล่านี้มีเป็นจำนวนมากที่ยังไม่ได้สัญชาติไทย นอกจากนั้นรัฐธรรมนูญ 2560 ให้การรับรองการใช้ชีวิตคู่ การตั้งครอบครัวเฉพาะกับบุคคลต่างเพศกำเนิดเท่านั้น ทำให้ผู้มีความหลากหลายทางเพศเข้าไม่ถึงบริการจากรัฐ ซึ่งเกี่ยวพันไปถึงการอำนวยความสะดวกทางกฎหมาย รวมทั้งบุคคลผู้ไม่มีสัญชาติไทย หรือได้รับสัญชาติไทย แต่มีเชื้อชาติ ภาษา ที่แตกต่างไปจากคนไทยในกรุงเทพมหานคร

และเขตภาคกลาง มักไม่สามารถเข้าถึงบริการจากรัฐได้อย่างเป็นธรรม และมักถูกเลือกปฏิบัติ ทั้งทางเพศ สัญชาติ เชื้อชาติ และภาษา รัฐธรรมนูญของไทยที่ผ่านมาไม่เพียงแต่รัฐธรรมนูญ 2560 เท่านั้น ยังมีลักษณะความเป็นชาตินิยม สร้างความเป็นไทยขึ้นจากศูนย์กลางการปกครอง เป็นรัฐธรรมนูญที่ไม่ส่งเสริมความหลากหลายทางวัฒนธรรม

จากลักษณะทั้ง 5 ประการ รัฐธรรมนูญเข้าควบคุม ความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวันของประชาชน และกำหนดชั้นสูงต่ำ สถานะทางสังคมให้กับประชาชน ผ่านการรับรองทางกฎหมาย และการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานของรัฐ

กระบวนการสร้างข้อเสนอเพื่อให้ได้มาซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน

1. กระบวนการสร้างรัฐธรรมนูญของภาคประชาชน

กระบวนการสร้างข้อเสนอรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน ของสมัชชาคนจน และองค์กรเครือข่าย เป็นไปตามข้อเสนอของ เดวิด สกูลลี (Sciulli, 1991) เสนอให้กลับทิศกลับทางของการก่อรูปขึ้นของรัฐธรรมนูญใหม่ ไม่ใช่เริ่มต้นด้วยผู้ปกครองหรือองค์กรที่ใช้อำนาจบัญญัติรัฐธรรมนูญเพื่อให้ใช้อำนาจควบคุมประชาชนได้อย่างราบรื่น แต่ควรจะมาจากราษฎรผู้ประสบกับสถานการณ์ความเลวร้าย การถูกกระทำจากรัฐธรรมนูญ รั้งพียงเหตุผลของประชาชนจากกลุ่มเคลื่อนไหวทางสังคม ซึ่งเป็นเหตุผลการเขียนรัฐธรรมนูญที่ต่างไปจากเหตุผลของผู้มีอำนาจ

รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน เริ่มต้นด้วยการจัดเวทีรับฟังความคิดเห็นถึงปัญหาภายหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นปัญหาที่ประชาชนในภูมิภาคต่าง ๆ เผชิญอยู่ในชีวิตประจำวัน ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับทำหน้าที่ของหน่วยงานของรัฐ กฎหมาย กฎ ประกาศ คำสั่ง ของรัฐที่มีผลบังคับใช้ ซึ่งเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ ผลจากการรับฟังความคิดเห็นพบว่าประชาชนประสบกับปัญหา 13 ปัญหา (ตาราง 4) สำหรับปัญหาหนักหน่วงรุนแรงมากที่สุดที่ทุกภูมิภาคเผชิญอยู่ร่วมกันคือ การถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพ ทั้งสิทธิมนุษยชนในเชิงปัจเจกบุคคล และสิทธิชุมชน นอกจากนี้ยังมีปัญหาความเหลื่อมล้ำ ไม่เป็นธรรม ถูกเลือกปฏิบัติ ซึ่งเป็นปัญหาที่สั่งสมมานานแต่มีรัฐประหารปี 2549 โดยมีแนวโน้มจะเข้มข้นรุนแรงมากขึ้นเมื่อประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ปี 2560 ที่สำคัญ ได้แก่ การเข้าถึงบริการจากรัฐ การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ความไม่สงบในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ นอกจากนี้ประชาชนในพื้นที่ชุมชน ท้องถิ่นยังถูกฝ่ายความมั่นคงเข้าไปควบคุม สร้างความหวาดระแวงวิตกกังวลให้กับคนในชุมชน รัฐธรรมนูญประชาชนจึงเขียนขึ้นเพื่อสะท้อนให้เห็นถึง

ปัญหาที่ประชาชนกำลังเผชิญอยู่ และต้องการที่จะให้หน่วยงานของรัฐเปลี่ยนวิธีคิด กรอบมุมมองต่อการเมือง การปกครอง และวิถีปฏิบัติจากการทำหน้าที่ขององค์กร หน่วยงานของรัฐใหม่ ทั้งนี้ประชาชนได้เสนอแนวทางการแก้ปัญหาที่สำคัญ ซึ่งรัฐธรรมนูญจะต้องมีบทบัญญัติเหล่านี้เขียนไว้เพื่อนำไปสู่ทางออกต่อสถานการณ์ สำคัญของประเทศ 11 ข้อเสนอ 53 ประเด็น โดยข้อเสนอ 11 ข้อ มีดังนี้

1. ปรับโครงสร้างสถาบันทางสังคมของประเทศ
2. รับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และความเท่าเทียมกันของคนทุกคน รวมทั้งคนต่างชาติที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย
3. ให้การรับรองสิทธิชุมชน และสิทธิของธรรมชาติ ที่ผูกพันในทางปฏิบัติจริง
 - 3.1 สิทธิชุมชน
 - 3.2 สิทธิของธรรมชาติ
4. สร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมรัฐสวัสดิการ
5. รับรองสิทธิในการปกครอง จัดการตนเองตามเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่น
6. มีบทบัญญัติให้รัฐต้องรับผิดชอบต่อประชาชน
7. สร้างสถาบันประชาชนเป็นภาคส่วนที่สามในการขับเคลื่อนประเทศ
8. ปฏิรูปกระบวนการยุติธรรม
9. ปฏิรูปกองทัพและการป้องกันไม่ให้เกิดรัฐประหาร
10. สร้างกลไกแก้ปัญหาความขัดแย้งภายใต้หลักประชาธิปไตย
11. ปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ ลดความเหลื่อมล้ำ สร้างกฎกติกาที่เป็นธรรมในการแข่งขันการประกอบอาชีพและการดำเนินธุรกิจ
 - 11.1 สิทธิเกษตรกร
 - 11.2 สิทธิแรงงาน

รัฐธรรมนูญฉบับประชาชนมุ่งไปที่การแก้ปัญหาเชิงโครงสร้าง ที่เกิดจากการจัดสรรอำนาจให้กับรัฐเพื่อความมั่นคง ซึ่งเป็นผลให้เกิดการได้รับการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม ความเหลื่อมล้ำ ไม่เท่าเทียมในมิติด้านการเมือง และการพัฒนา ความโดดเด่นของรัฐธรรมนูญคนจน คือการเพิ่มสิทธิเสรีภาพใหม่ ๆ ให้กับกลุ่มคนยากจน ผู้เปราะบาง ลดอำนาจรัฐ และส่งเสริมความเป็นเจ้าของ สิทธิการตัดสินใจเพื่อกำหนดอนาคตของตนเอง ขณะที่มุ่งแก้ปัญหาสำคัญในสังคมไทยที่สะสมมาเป็นเวลายาวนาน อันได้แก่ ปัญหาความเหลื่อมล้ำ และความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนใต้ กล่าวอย่างถึงที่สุดเป็นรัฐธรรมนูญที่ให้ความสำคัญกับความเท่าเทียมกัน

กระจายโอกาส ผลประโยชน์จากการพัฒนาประเทศ ตลอดจนสิทธิการจัดการตนเอง ไปยังคนทุกกลุ่มในสังคม โดยสามารถสรุปสาระสำคัญได้เป็น 3 กลุ่มคือ

กลุ่มที่ 1 เรื่องสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค รับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และความเท่าเทียมกันของคนทุกคน รวมทั้งคนต่างชาติที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย ขยายสิทธิเสรีภาพให้กับประชาชน เพิ่มหมวดสิทธิชุมชน สิทธิของธรรมชาติ สิทธิเกษตรกร สิทธิแรงงาน ขึ้นเป็นหมวดเฉพาะในรัฐธรรมนูญ

กลุ่มที่ 2 การปรับโครงสร้างสถาบันการเมืองและความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชน ปรับโครงสร้าง อำนาจหน้าที่ของสถาบันการเมือง มีบทบัญญัติให้รัฐต้องรับผิดชอบต่อประชาชนและรับรองสิทธิในการปกครอง จัดการตนเอง ตามเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่น ปฏิรูปกองทัพและการป้องกันไม่ให้เกิดรัฐประหารซ้ำแล้วซ้ำเล่า ทั้งนี้ความสัมพันธ์รัฐกับประชาชนที่ผ่านมา มีลักษณะสองมาตรฐาน เลือกปฏิบัติจนนำไปสู่ปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองและความแตกแยกของชนในชาติ

กลุ่มที่ 3 เสนอแนวทางแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำ ด้วยการสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมรัฐสวัสดิการ และสร้างกฎกติกาที่เป็นธรรมในการแข่งขันการประกอบอาชีพและการดำเนินธุรกิจ ปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมรวมทั้งกำหนดให้มีบทเฉพาะกาลว่าด้วยการปฏิรูปที่ดิน และหมวดว่าด้วยสันติภาพชายแดนใต้

2. กระบวนการสร้างข้อเสนอนำไปสู่การได้มาซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน

ภายใต้ผลการวิจัยนี้ข้อเสนอนำไปสู่การได้มาซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนตั้งอยู่บนสถานการณ์ทางการเมืองที่จำเป็นต้องประนีประนอม เพื่อให้การยกร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่สามารถเกิดขึ้นได้ โดยรัฐธรรมนูญฉบับใหม่จะต้องเป็นไปเพื่อสร้างข้อตกลงใหม่ร่วมกัน ออกแบบรัฐและการสร้างสัญญาประชาคม (social contract) ที่คนในชาติจะยอมรับเพื่อการอยู่ร่วมกัน ซึ่งไม่ใช่รัฐธรรมนูญที่จะเข้ามาแก้ปัญหาให้กับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งที่เสียผลประโยชน์ แต่จะต้องเป็นรัฐธรรมนูญที่จัดวางโครงสร้างทางสังคมใหม่ พัฒนาประชาธิปไตยให้ก้าวหน้า สร้างตัวตนอัตลักษณ์ความเป็นไทยที่มาจากกลุ่มคน วัฒนธรรมที่หลากหลาย สร้างระบบคุณค่าต่อระบบการเมือง สถาบันทางการเมืองที่มีความยั่งยืน ลดสิทธิพิเศษอำนาจที่อยู่เหนือรัฐธรรมนูญ นับรวมกลุ่มคนทุกกลุ่มในสังคมให้เข้ามามีส่วนร่วม การออกแบบรัฐธรรมนูญในลักษณะนี้เท่านั้นที่จะแก้ไขปัญหาความขัดแย้งของคนในชาติได้ โดยมีขั้นตอนสำคัญ ดังนี้

2.1 การเจรจากันของตัวแสดงทางการเมืองในฐานะกลุ่มผลประโยชน์และภาคประชาชนผู้ได้รับผลกระทบ การเจรจาสันติภาพเป็นขั้นตอนสำคัญก่อนการออกแบบรัฐธรรมนูญ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียซึ่งหมายถึงกลุ่มคนที่ได้ประโยชน์ และสูญเสียประโยชน์จากรัฐธรรมนูญปี 2560 จะต้องสร้างกระบวนการให้เกิดการพูดคุยเจรจาเพื่อออกแบบโครงสร้างของประเทศที่ยอมรับร่วมกัน จากประสบการณ์ในหลายประเทศ หากปราศจากกระบวนการเจรจาสันติภาพที่สร้างข้อตกลงร่วมกันได้ในระดับหนึ่งแล้ว กระบวนการยกย่องรัฐธรรมนูญฉบับใหม่จะไม่สามารถเกิดขึ้นได้เลย (Wahiu, 2011, pp.1-20)

2.2 ขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อสร้างความหมายทางสังคมให้กับรัฐธรรมนูญรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน เกิดขึ้นได้ก็ด้วยข้อเรียกร้อง การรณรงค์เคลื่อนไหวของภาคประชาสังคม ในกระบวนการเจรจาสันติภาพ เพื่อหาทางออกสำหรับโครงสร้างที่ยอมรับร่วมกันของทุกฝ่าย รัฐบาล ฝ่ายความมั่นคง จะต้องหยุดแทรกแซงและสนับสนุนงบประมาณ ช่องทางการเผยแพร่ และเปิดให้เกิดขบวนการเคลื่อนไหวกิจกรรมรณรงค์ กระบวนการให้ความรู้ และสร้างกระแสการถกเถียง การแสวงหาทางออก เทคนิค รูปแบบ นวัตกรรมที่จะถูกนำมาเขียนไว้ในรัฐธรรมนูญ เพื่อไม่ให้เหตุการณ์ความขัดแย้ง ความรุนแรง และความไม่เป็นธรรมเกิดขึ้นได้อีก ในรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่จะมีขึ้น การเคลื่อนไหวทางสังคมจึงเป็นการกระตุ้น ติดตาม และช่วยส่งเสริมให้คณะกรรมการสร้างข้อตกลงร่วมและเสนอแนวทางการเขียนรัฐธรรมนูญ ทางออกของความขัดแย้งคือการสร้างฉันทามติร่วมกันของคนทุกกลุ่มให้ได้มากที่สุด จึงต้องเปิดให้มีส่วนร่วมและสร้างอนาคตที่ต้องการร่วมกัน (Brandt et al., 2011, p. 22)

2.3 สร้างกลไกการไปสู่การได้มาซึ่งข้อตกลงร่วมในบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่ต้องนำรวมทุกฝ่ายให้มีส่วนร่วม กลไกสำหรับการสร้างการยอมรับ และความเป็นเจ้าของรัฐธรรมนูญของคนในชาติเป็นสิ่งสำคัญที่สุดสำหรับการปกป้องรักษาให้รัฐธรรมนูญมีความมั่นคง เป็นหลักยึดสำหรับการเมือง การปกครอง และจัดระเบียบทางสังคม กลไกก่อนการยกย่องรัฐธรรมนูญจึงต้องสร้างการมีส่วนร่วมที่ต้องมาจากประชาชน ต้องเปิดให้มีการสื่อสารทางการเมืองสองทาง หลักการสำคัญจึงได้แก่การนำรวม (inclusion) ทุกกลุ่มให้มีส่วนร่วมเสนอประเด็น เนื้อหาที่ต้องการจะบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ เป็นการสื่อสารสองทางระหว่างผู้ทำหน้าที่รับฟังความคิดเห็นและยกย่องกับประชาชนผู้เป็นเจ้าของประเทศ ในรูปของการปรึกษาหารือกับนักรวมคนทุกกลุ่ม และท้ายที่สุดคือการเปิดให้มีการออกเสียงประชามติ

(Saati, 2016, pp. 18–28) ดังนั้นกระบวนการยกร่างรัฐธรรมนูญใหม่ที่ที่ดีที่สุด ในสถานการณ์หลังความขัดแย้ง (post conflict) คือการยกร่างรัฐธรรมนูญที่ผู้ยกร่าง มาจากประชาชนทุกกลุ่มในสังคม

2.4 สภาร่างรัฐธรรมนูญที่มาจากการเลือกตั้งโดยประชาชน ในรายงาน การออกแบบขององค์กรผู้ยกร่างรัฐธรรมนูญขององค์การสหประชาชาติระบุว่า องค์กร ยกร่างรัฐธรรมนูญมีที่มาจากสองแหล่งสำคัญคือ ผู้เชี่ยวชาญ บุคคลที่เป็นกลาง ทางการเมือง และนักการเมืองหรือผู้ที่มาจากการเลือกตั้ง ทั้งสองกลุ่มมีข้อดีข้อเสีย ต่างกัน ผู้เชี่ยวชาญจะไม่ถูกสถานการณ์ทางการเมือง พรรคการเมืองที่ครองอำนาจ อยู่เข้ามาแทรกแซงได้มากนัก และอาจสร้างความเชื่อใจ และการยอมรับจากนักการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ได้มากกว่า สามารถมองปัญหาในภาพกว้างกว่ากลุ่มที่มีส่วนได้ ส่วนเสียกับรัฐธรรมนูญโดยตรง แต่ข้อเสียที่เกิดขึ้นคือรัฐธรรมนูญที่ยกร่างขึ้นอาจไม่ ได้รับการสนับสนุนจากพรรคการเมือง หรือรัฐบาลที่มีอำนาจ และเป็นกรยากที่จะ สามารถแต่งตั้งผู้เชี่ยวชาญที่มีความเป็นกลางทางการเมือง ขณะที่ร่างรัฐธรรมนูญ ที่มาจากนักการเมือง หรือตัวแทนที่ถูกเลือกมาจากประชาชน มีจุดแข็งที่สามารถ สร้างความมั่นใจได้ว่าจะสามารถสร้างข้อตกลงร่วมกันในกลุ่มนักการเมืองได้ง่ายขึ้น สิ่งสำคัญคือ รัฐธรรมนูญฉบับใหม่จะเกิดขึ้นไม่ได้หากไม่สามารถร่างรัฐธรรมนูญขึ้น จากการยอมรับร่วมกันภายใต้กระบวนการเจรจา และการนับรวมให้ประชาชนได้มี ส่วนในการตัดสินใจรวมทั้งผู้ร่างจะต้องเป็นตัวแทนของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในทุกกลุ่ม (UN Constitutionmaker, 2014, pp. 1–9) ในงานวิจัยนี้เสนอให้สมาชิกสภาร่าง รัฐธรรมนูญมาจากการเลือกตั้ง โดยแบ่งเป็นสองส่วน ส่วนแรกมาจากการเลือกตั้ง จากผู้สมัครในระดับจังหวัด และส่วนที่เลือกตั้งจากบัญชีรายชื่อของพรรคการเมือง ที่ต้องเสนอตามข้อกำหนดสัดส่วนให้มีผู้เชี่ยวชาญ และกลุ่มความหลากหลายทาง อัตลักษณ์ในบัญชีรายชื่อ

สรุปและอภิปรายผล

รัฐธรรมนูญคนจน เริ่มต้นด้วยการจัดเวทีรับฟังความคิดเห็นถึงปัญหา ภายหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นปัญหาที่ประชาชนในภูมิภาคต่าง ๆ เผชิญ อยู่ในชีวิตประจำวัน ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับทำหน้าที่ของหน่วยงานของรัฐ กฎหมาย กฎ ประกาศ คำสั่ง ของรัฐที่มีผลบังคับใช้ ซึ่งเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับบทบัญญัติ ในรัฐธรรมนูญ ผลจากการรับฟังความคิดเห็นพบว่าประชาชนประสบกับปัญหา 13 ปัญหา สำหรับปัญหาหนักหน่วงรุนแรงมากที่สุดที่ทุกภูมิภาคเผชิญอยู่ร่วมกันคือ

การถูกจำกัด สิทธิเสรีภาพ ทั้งสิทธิมนุษยชนในเชิงปัจเจกบุคคล และสิทธิชุมชน นอกจากนั้นยังมีปัญหาความเหลื่อมล้ำ ไม่เป็นธรรม ถูกเลือกปฏิบัติ ซึ่งเป็นปัญหาที่สังคมมานับแต่มีรัฐประหารปี 2549 ทั้งนี้ประชาชนได้เสนอแนวทางการแก้ปัญหาที่สำคัญ ซึ่งรัฐธรรมนูญจะต้องมีบทบัญญัติเหล่านี้เขียนไว้เพื่อนำไปสู่ทางออกต่อสถานการณ์สำคัญของประเทศ 11 ข้อเสนอ 53 ประเด็น

สำหรับกระบวนการสร้างข้อเสนอเพื่อให้ได้มาซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน เริ่มต้นด้วยการรวบรวมเครือข่ายองค์กร กลุ่มทางสังคมผู้ได้รับผลกระทบจากการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ 2560 ซึ่งเป็นผู้เข้าร่วมหรือมีประสบการณ์การเข้าร่วมในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม (social movement) ในประเด็นการเมือง ความเหลื่อมล้ำ ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ความหลากหลายทางเพศ (LGBTQ) ต่อต้านโครงการขนาดใหญ่ของรัฐ นโยบายภาคเกษตร ตลอดจนการคุ้มครองแรงงาน รวมทั้งนักเรียน นิสิต นักศึกษา ที่ออกมาเรียกร้องสิทธิมนุษยชนในโรงเรียน และสวัสดิการเรียนฟรีจนถึงระดับปริญญาตรี ให้มีโอกาสได้แสดงความคิดเห็น นอกจากนั้นยังมีกลุ่มนักวิชาการในนามเครือข่ายนักวิชาการเพื่อสิทธิพลเมือง (คนส.) ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน รวมทั้งพรรคการเมืองฝ่ายค้านในขณะนั้น ได้ร่วมกันจัดกระบวนการวิพากษ์รัฐธรรมนูญ ปี 2560 และยกร่างรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนขึ้นเมื่อได้ร่างรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนแล้ว ได้มีการจัดเวทีรับฟังความเห็นและเสนอร่างรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนโดยใช้ชื่อว่ารัฐธรรมนูญคนจนต่อพรรคการเมือง สำหรับกระบวนการสร้างข้อเสนอเพื่อนำไปสู่การได้มาซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนที่งานวิจัยนี้เสนอประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ 1) การเจรจากันของตัวแสดงทางการเมือง ในฐานะกลุ่มผลประโยชน์ และภาคประชาชนผู้ได้รับผลกระทบ 2) ขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อสร้างความหมายทางสังคมให้กับรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน 3) สร้างกลไกการไปสู่การได้มาซึ่งข้อตกลงร่วมในบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่ต่อนับรวมทุกฝ่ายให้มีส่วนร่วม 4) สภาร่างรัฐธรรมนูญที่มาจากกาเลือกตั้งโดยประชาชน

ข้ออภิปราย ถกเถียง

1. การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข แม้ว่ารัฐธรรมนูญฉบับประชาชนที่ยกร่างขึ้นจะมีจุดเน้นที่สิทธิ เสรีภาพของประชาชน เรียกร้องให้รัฐดูแลชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในรูปแบบสวัสดิการถ้วนหน้า โดยถือว่าสวัสดิการเหล่านี้เป็นสิทธิที่ประชาชนพึงได้รับและเสนอแนวทางการออกแบบสถาบันการเมืองตามรัฐธรรมนูญที่จะต้องยึดโยงอยู่กับประชาชน เพื่อให้มาทำหน้าที่ตอบสนองต่อประชาชน แต่ปฏิเสธไม่ได้ว่า สถาบันการเมืองตามรัฐธรรมนูญอยู่ภายใต้ หมวด 1 และหมวด 2 ที่เป็นหมวดที่ครอบคลุมและวางกรอบเนื้อหาในรัฐธรรมนูญทั้งหมดไว้

มาตรา 1 ประเทศไทยเป็นราชอาณาจักรอันหนึ่งอันเดียว จะแบ่งแยกไม่ได้

มาตรา 2 ประเทศไทยมีการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

มาตรา 3 “อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทย พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นประมุข ทรงใช้อำนาจนั้นทางรัฐสภา คณะรัฐมนตรี และศาล ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ”

ขณะเดียวกันรัฐธรรมนูญ ปี 2560 ได้บัญญัติในหมวด 2 มาตรา 15 ไว้ว่า “การแต่งตั้งและการให้ข้าราชการในพระองค์พ้นจากตำแหน่ง ให้เป็นไปตามพระราชอัธยาศัย การจัดระเบียบราชการและการบริหารงานบุคคลของราชการในพระองค์ ให้เป็นไปตามพระราชอัธยาศัยตามที่บัญญัติไว้ในพระราชกฤษฎีกา” ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญของกรณีเคลื่อนไหวทางสังคมของมวลชนกลุ่มต่าง ๆ นำไปสู่การจับกุมดำเนินคดีตามมาตรา 112 ความผิดต่อองค์พระมหากษัตริย์ และมาตรา 113 ความผิดฐานกบฏ แห่งประมวลกฎหมายอาญา รวมทั้งข้อถกเถียงถึงการใช้พระราชอำนาจตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 2 ที่ว่า “ประเทศไทยมีการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข” จึงกลายเป็นประเด็นสาระสำคัญของการจัดวางความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชน รวมทั้งจะไม่สามารถเป็นรูปแบบอื่นไปได้จากการระบุไว้ใน “มาตรา 1 ประเทศไทยเป็นราชอาณาจักรอันหนึ่งอันเดียว จะแบ่งแยกไม่ได้” รัฐธรรมนูญและกระบวนการยุติธรรมของไทยบังคับใช้กฎหมายและวางบทลงโทษผู้กระทำความผิดในมาตราเหล่านี้ด้วยความเข้มงวดรุนแรงเป็นรูปธรรมของการให้ความสำคัญกับความมั่นคงของรัฐ มากกว่าความมั่นคงของประชาชน

ความคิดเห็นที่ไม่เป็นไปในทางเดียวกันนี้เกิดขึ้นนับตั้งแต่ปี 2549 ซึ่งเป็นปีของการทำรัฐประหารโดย พลเอกสนธิ บุญยรัตกลิน และรัฐประหารในปี 2557 โดยพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชาอีกครั้ง หลังประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ปี 2560 เป็นที่แน่ชัดแล้วว่า สังคมไทยมีความแตกแยกออกเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มที่เห็นด้วยที่จะให้คงพระราชอำนาจตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ หมวด 1 หมวด 2 ไว้ กับกลุ่มที่ไม่เห็นด้วยที่รัฐธรรมนูญเปิดทางให้สถาบันกษัตริย์เข้ามาเกี่ยวข้องกับการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสามารถใช้พระราชอำนาจในส่วนที่เกี่ยวข้องกับ “ราชการในพระองค์” ได้ตามพระราชอัธยาศัย ซึ่งจะทำให้กระทบถึงพระเกียรติยศขององค์พระมหากษัตริย์ และหากพิจารณาย้อนกลับไปในรัฐธรรมนูญของไทยในหลายฉบับที่ผ่านมา ก็จะได้เห็นว่าขอบเขตความหมายของ “การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” มีการผันแปรไปแตกต่างกันในแต่ละยุคสมัย การเปลี่ยนแปลงตัวบทในรัฐธรรมนูญ ปี 2560 จึงมีนัยสำคัญกลายเป็นข้อถกเถียงกันในสังคม เป็นข้อถกเถียงถึงหลักการ ขอบเขต ความหมายของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ภายหลังเหตุการณ์สลายการชุมนุมกลุ่ม “คนเสื้อแดง” มีรายงานวิจัยการสร้างความปลอดภัยแห่งชาติ โดยสถาบันพระปกเกล้า เสนอทางออกของความขัดแย้งในระยะยาวต่อคณะกรรมการวิสามัญ สถาบันผู้แทนราษฎรไว้อย่างน่าสนใจว่า กระบวนการสร้างความปลอดภัยแห่งชาติมีประเด็นที่สังคมควรต้องพิจารณาร่วมกัน ดังต่อไปนี้ (Tanchai, 2013)

- “(1) การออกแบบภาพอนาคตของการปกครองระบอบประชาธิปไตยไทยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ซึ่งเป็นหลักการที่ทุกฝ่ายยอมรับและยึดถือร่วมกัน โดยการเปิดพื้นที่ให้มีการพูดคุยกัน ถึงลักษณะความเป็นประชาธิปไตยของไทยที่คนในสังคมยังมีความเห็นแตกต่างกันอยู่ อันถือเป็นปัญหาใจกลางของความขัดแย้งทางการเมืองไทย
- 2) การวางรากฐานของประเทศเพื่อสร้างความเป็นธรรมในสังคม โดยเฉพาะในประเด็นเรื่องการลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม และการเสริมสร้างวัฒนธรรมความเป็นพลเมืองและความทนกันได้ (tolerance) ในการอยู่ร่วมกันบนความแตกต่าง”

ทั้งสองประการคือสิ่งที่เป็นสาระสำคัญ 2 ใน 3 กลุ่มข้อเสนอซึ่งถูกบรรจุเป็นข้อเสนอในรัฐธรรมนูญประชาชน สถานการณ์ความตึงเครียด ความขัดแย้งที่ยังดำรงอยู่ในสังคมไทยจะคลี่คลายไป และจะทำให้ประเทศกลับสู่การปกครองภายใต้หลักนิติรัฐ นิติธรรม ที่คนไทยยอมรับร่วมกัน แต่การที่สังคมไทยไม่สามารถจะกล่าวถึงประเด็นความคิดเห็นตลอดจนสร้างข้อถกเถียงซึ่งเกี่ยวข้องกับมาตราที่บรรจุไว้ใน หมวด 1 บททั่วไป และหมวด 2 พระมหากษัตริย์ได้ จึงเป็นเสมือนการปกปิด หลบเลี่ยง ที่จะกล่าวถึงต้นเหตุแห่งความเห็นที่ไม่ลงรอยกัน ทำให้ไม่สามารถก้าวเดินออกจากปัญหาตามแนวทางสันติวิธีได้ แม้ในรัฐสภาซึ่งมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มาจาก การเลือกตั้งโดยประชาชนยังหลีกเลี่ยงที่จะอภิปรายถึงประเด็นเหล่านี้

2. รัฐธรรมนูญนิยมทางสังคมไม่ใช่เป็นเพียงตัวบท แต่เป็นสนามวาทกรรมของการต่อสู้วาดภาพสังคมไทยร่วมกันเป็นการสะท้อนกลับสองทาง (double reflexivity) ระหว่างกฎหมายของผู้มีอำนาจกับกฎหมายของกลุ่มทางสังคมจากระบบย่อยในสังคม (social subsystem) มาจากบริบททางสังคมที่แตกต่างซ้อนทับกันระหว่างกลุ่มทางสังคมเป็นรัฐธรรมนูญที่ไม่ได้หยุดนิ่งแช่แข็งแต่เป็นกระบวนการความเคลื่อนไหวเพื่อจัดระเบียบการอยู่ร่วมกัน

การยกย่องรัฐธรรมนูญฉบับคนจน พร้อมไปกับการเขียนรัฐธรรมนูญใหม่ทั้งฉบับเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมของการต่อสู้ระหว่างภาคประชาชน กับอำนาจรัฐที่ถูกทำให้เป็นวาทกรรมรัฐธรรมนูญ กล่าวคือ รัฐธรรมนูญ ปี 2560 คือวาทกรรมรัฐธรรมนูญเพื่อความมั่นคงของรัฐ ซึ่งรัฐในความหมายนี้คือ รัฐไทยที่มีประวัติศาสตร์ชนบประเพณีปฏิบัติทางการเมืองมายาวนาน ขณะที่วาทกรรมรัฐธรรมนูญความมั่นคงของประชาชน เป็นความต้องการ การเปลี่ยนแปลงบรรทัดฐานทางสังคมทั้งในด้านการเมืองการปกครอง การแข่งขันทางเศรษฐกิจ ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชนที่ถูกเขียนขึ้นเป็นตัวบท รัฐธรรมนูญนิยมทางสังคมจึงเป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม (social movement) เพื่อสร้างตัวบทในฐานะเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ ที่จะบังคับใช้ทั่วทั้งสังคม ปะทะ ตอบได้ กับรัฐธรรมนูญของรัฐที่ใช้อยู่ ในแง่นี้รัฐธรรมนูญนิยมทางสังคมจึงเป็นกระบวนการกำหนดนิยามความหมายใหม่ (resignification) ของการอยู่ร่วมกันของคนในชาติของผู้มีส่วนในการกำหนดกติกา มีพื้นที่ทางสังคมเป็นส่วนหนึ่งของสมาชิกในสังคม (sharing) โดยหยิบยกสิ่งที่จะต้องเผชิญในชีวิตประจำวัน การถูกปิดกั้น กดทับ เลือกปฏิบัติ มาสร้างสถาบันองค์กรที่เป็นตัวแทนของภาคประชาชน กำหนดบรรทัดฐานของการทำหน้าที่ของสถาบัน องค์กรเหล่านั้น เพื่อให้ตอบสนองต่อการแก้ปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่เป็นการสร้างบรรทัดฐานที่มาจากเบื้องล่างจากผู้ถูกกั้นแยกและถูกกระทำ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

การเกิดขึ้นของรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2560 เป็นผลมาจากขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในนาม กปปส. ที่เป็นจุดเริ่มต้นของการวางรากฐานของการกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ กับประชาชนผู้มีความเห็นต่างทางการเมือง ขณะเดียวกันรัฐธรรมนูญถูกออกแบบมาเพื่อเปลี่ยนแปลง ปรับโครงสร้างสถาบันทางการเมืองเพื่อสร้างความมั่นคงให้กับรัฐ จนเกิดการเคลื่อนไหวเรียกร้องให้มีการเขียนรัฐธรรมนูญใหม่ ที่มาจากประชาชน

สถานการณ์ทางการเมือง ความตึงเครียด ความขัดแย้งที่จะมีทางออกได้ และเป็นไปได้มากที่สุดคือ การคืนสิทธิเสรีภาพให้กับประชาชน อย่างน้อยที่สุดต้องไม่น้อยไปกว่าบทบัญญัติที่มีในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ขยายสิทธิ เสรีภาพ ที่จำเป็นเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทสังคมไทยที่เปลี่ยนไป โดยเฉพาะเรื่องเพศสภาพ (gender) และเพศวิถี (sexuality) การรับรององค์กรประชาชนทั้งในกลุ่มแรงงาน เกษตรกร และการคุ้มครองความมั่นคง ปลอดภัยทางสังคมให้กับประชาชน (social security) ปรับปรุงการเข้าถึงบริการ สินค้าสาธารณะที่ดำเนินการโดยภาครัฐให้มีความเป็นธรรม และมีคุณภาพอย่างถ้วนหน้า สิ่งเหล่านี้คือสิทธิของประชาชน ที่ประชาชนต้องการให้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ

ผลักดันบรรทัดฐานของกลุ่ม ชุมชน ท้องถิ่น นับรวมให้เป็นบรรทัดฐานกลาง โดยเฉพาะเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันกษัตริย์กับประชาชนนั้น เป็นความคิด (ideology) ที่ไม่ได้เป็นไปในทางเดียวกัน และอาจเป็นชนวนให้เกิดความรุนแรงรวมทั้งอาจนำไปสู่การรัฐประหารหากมีการแก้ไขรัฐธรรมนูญในส่วนที่กระทบกระเทือนต่อพระราชอำนาจ จึงจำเป็นต้องใช้เวลาให้สังคมเคลื่อนไหวไปจนเกิดการประนีประนอมสร้างกติกาที่สามารถยอมรับร่วมกันได้ก่อนจึงจะสมควรแก้ไขรัฐธรรมนูญในหมวด 1 และหมวด 2

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ประเด็นทางรัฐธรรมนูญที่สมควรอย่างยิ่งที่จะต้องมีการวิจัย และหาข้อยุติโดยแสวงหาทางออกที่ดีที่สุดสำหรับการอยู่ร่วมกัน ได้แก่ สิทธิเสรีภาพของประชาชน และความมั่นคงของรัฐ ซึ่งรวมถึงสิทธิร่วม (collective rights) สิทธิชุมชน และสิทธิในลักษณะอื่นที่ประเทศไทยยังไม่ให้การยอมรับสถาบันพระมหากษัตริย์ สถาบันตุลาการ ศาลรัฐธรรมนูญ วุฒิสภา องค์กรอิสระโดยเฉพาะคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน และการเขียนแนวนโยบายและแผนยุทธศาสตร์ชาติในรัฐธรรมนูญ รวมทั้งการป้องกัน

ไม่เกิดการรัฐประหารหรือรัฐธรรมนูญขึ้นอีก ทั้งนี้เพื่อวางกรอบแนวทางของการร่างรัฐธรรมนูญที่เป็นไปได้มากที่สุดในการเห็นร่วมทางสังคม

กิตติกรรมประกาศ

บทความจากงานวิจัย การสร้างความหมายรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนตามแนวทางรัฐธรรมนูญนิยมทางสังคม ได้รับทุนสนับสนุนจากกองทุนวิจัย วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์

References

- Anderson, G. W. (2013). Societal Constitutionalism, social movements, and constitutionalism from below. *Indiana Journal of Global Legal Studies*, 20(2), 881–906.
- Blokker, P. (2012). Constitutions and democracy in post-national times: A political-sociological approach. *Irish Journal of Sociology*, 20(2), 68–90. <https://doi.org/10.7227/IJS.20.2.5>
- Brandt, M., Cottrell, J., Ghai, Y., & Regan, A. (2011). *Constitution-making and reform options for the process*. Geneva: Interpeace.
- Chandler, D. (2002). *Semiotics: The basics*. London: Routledge.
- Elster, J. (1995). Forces and mechanisms in the constitution-making process. *Duke Law Journal*, 45(2), 364–396. <https://doi.org/10.2307/1372906>
- Halliday, M. A. (1985). *Spoken and written language*. Victoria: Deakin University.
- Hodge, R., & Kress, G. R. (1988). *Social semiotics*. Ithaca, N.Y.: Cornell University Press.
- Kanittakul, S. (2019, September 20). Tang ‘Khana ronnarong phuea ratthathammanun chabap prachachon’ khayap kae ro.tho.no 60 (in Thai). [Set up a ‘campaign group for the people’s constitution’ to move to amend the Constitution 2017]. *THE MOMENTUM*. Retrieved from <https://themomentum.co/establishing-of-ccpc-thai/>
- Murphy, A. B. (2001). Political geography. In N. J. Smelser & P. B. Baltes (Eds.), *International encyclopedia of the social and behavioral sciences* (pp. 374–379). Amsterdam; New York: Elsevier.

- Perju, V. F. (2023). Cosmopolitanism and constitutional self-government. *International Journal of Constitutional Law*, 8(3), 326–353.
- Prathan ratthasapha yuen yan doen na to tam ra biap wara (in Thai). [The Speaker of the House of Representatives confirmed that the agenda will proceed according to the rules]. (2021, March 12). *BBC NEWS*. Retrieved from <https://www.bbc.com/thai/thailand-56373603>
- Rap fang khosanoe kaekhai ratthathammanun chak samatcha khonchon chaoban kho sitthi chumchon–krachai amnat chatkan (in Thai). [Listening to proposals for amending the constitution from the Assembly of the Poor, Villagers ask for community rights–decentralization]. (2019, October 10). *iLaw*. Retrieved from <https://ilaw.or.th/node/5421>
- Ratthathammanun haeng ratcha–anachak thai (chabap chuakhrao) phutthasakkarat 2557 (in Thai). [Constitution of the Kingdom of Thailand (Interim), B.E.2557]. (2014, July 12). *Royal Thai Government Gazette*. Vol. 131, Sect. 55a. pp. 1–17.
- Ratthathammanun 2560: “Prot yu nai khwam sa–ngop” muk doem khong khosocho chak prachamati su nap thoilang lueaktang (in Thai). [Constitution 2017: “Please stay calm”, the old motto of the NCPO, from the referendum to the election countdown]. (2018, April 6). *BBC News*. Retrieved from <https://www.bbc.com/thai/thailand-43650722>
- Saati, A. (2016). Different types of participation in constitution making processes: Towards a conceptualization. *Southern African Journal of Policy and Development*, 2(2), 18–28. Retrieved from <https://api.semanticscholar.org/CorpusID:35434705>
- Sciulli, D. (1988). Foundations of societal constitutionalism: Principles from the concepts of communicative action and procedural legality. *The British Journal of Sociology*, 39(3), 377–408. <https://doi.org/10.2307/590484>
- Sciulli, D. (1991). *Theory of societal constitutionalism: Foundations of a Non-Marxist critical theory*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Sresunt, S. (2024). *Kan sang khwammai ratthathammanun chabap prachachon tam naeothang ratthathammanun niyom thang sangkhom* (in Thai). [Sign making in the people's constitution approaching on societal constitutionalism] (Research report). Bangkok: Puey Ungphakorn School of Development Studies, Thammasat University.
- Tanchai, W. (2013). *Rai-ngan wichai kan sang khwam prongdong haeng chat* (in Thai). [Research Report on Building Reconciliation in Thailand]. Bangkok: King Prajadhipok's Institute.
- Teubner, G. (2017). Societal constitutionalism: Nine variations on a theme by David Sciulli. In P. Blokker & C. Thornhill (Eds.), *Sociological Constitutionalism* (pp. 313–340). Cambridge: Cambridge University Press.
- Thai Lawyers for Human Rights. (2017, April 7). *Ratthathammanun mai pratat chai tae "phutongha prachamati" kwa 104 rai yang thuk damnoenkhad* (in Thai). [The new constitution promulgated more than 104 referendum suspects being prosecuted]. Retrieved March 8, 2020, from <https://www.tlhr2014.com/?p=3924>
- The Committee Campaigning for a People's Constitution. (2019, December 15). *Thalaengkan rueang "Prachachon khokhian ratthathammanun"* (in Thai). [Statement on People Asking to Write a Constitution]. [Image attached] [Status update]. Facebook. <https://www.facebook.com/CCPCThai/photos/pb.100080348537521.-2207520000/171313237596849/?type=3>
- The Election Commission. (2016). *Prakat khanakammakan kanlueaktang rueang phon kan oksiang prachamati* (in Thai). [Result of Thailand's draft Constitution referendum]. Bangkok: Office of Election Commission of Thailand.
- Thornhill, C. (2017). The sociology of constitutions. *Annual Review of Law and Social Science*, 13, 493–513. <https://doi.org/10.1146/annurev-lawsocs-ci-110316-113518>

- Tushnet, M. (2015). Authoritarian constitutionalism. *Cornell Law Review*, 100(2), 391–461. <https://doi.org/10.1017/cbo9781107252523.004>
- UN Constitutionmaker. (2014). *Selecting constitution-making bodies*. Retrieved March 10, Year, 2022, from https://peacemaker.un.org/sites/default/files/document/files/2022/07/04-selecting-cmbs_1.pdf
- Wahiu, W. (2011). *A practical guide to constitution building: An introduction*. Stockholm: International Institute for Democracy and Electoral Assistance (International IDEA).